

**FORMAREA ȘI EDUCAREA COMPORTAMENTULUI FAMILIAL
ȘI SOCIO-DEMOGRAFIC**

Florin Ciotea

Fiind elementul cel mai dinamic al evoluției populației umane, fertilitatea ca manifestare efectivă a fecundității este expresia „productivității proreator” a cuplului și a speciei umane. Dacă fecunditatea genitorului matern (putința biologică de a naște copii) este un dat natural, ce ține în foarte mică măsură de factori conștienți sau volitivi (exceptând cazurile în care prin mijloace artificiale, conștient motivate se produc leziuni fiziologice care reduc sau anulează fecunditatea), *fertilitatea ca transformare în act (produs) a unei potențe intră, într-o măsură considerabilă, sub incidența socială a procesului de reproducere umană*. Aflată sub influența unui mare număr de factori (demografici, sociali, economici, culturali și psihologici), natalitatea „cunoaște o mare diversitate tipologică pe glob, iar, în cadrul fiecărei țări în parte, evoluția ei înregistrează tendințe semnificative în contextul dezvoltării social-economice generale”¹.

1. Aspekte socio-medicale ale reproducerei umane

Această „cumulare” de influențe de către fenomenul de fertilitate poate și trebuie să constituie „terenul” de intervenție a societății asupra evoluției numerice (cantitative) și calitative a populației umane. Promovarea unor mijloace multidisciplinare de studiu a cimpului de factori și motivații care orientează, determină și finalizează potențialul procreator este de mare utilitate socială, biologică, medicală și clinică. Medicul va studia condițiile biologice ale fertilității pornind, cum este și normal, de la datele cu privire la fecunditatea cuplului marital, a femeii în primul rînd. Pe această bază, ca practician și ca om chemat să promoveze viața și acțiunea prin cunoștințele sale și experiența acumulată pentru a facilita manifestarea reală și efectivă a capacitații procreatoare. Așa cum, psihologie, orice cuplu normal își dorește copii, tot așa și medicul ginecolog, în mod normal vine în întâmpinarea acestei dorințe. Dar, sub ambele aspecte, de la dorință la fapt se produc serioase distorsiuni. Unele sunt de natură pur biologică (sterilitatea naturală, de pildă, sau anumite curențe cronice în starea de sănătate generală a cuplului sau a unui partener), în aceste cazuri, medicina recuperatorie își spune cuvintul. Este un element peste care adeșorii se trece cu destulă ușurință, antrenând doar reacții psihologice colective.

¹ Vladimir Trebici, *Populația mondială*, București, Edit. Științifică, 1974, p. 50.

tive care merg de la „compătimirea” unui cuplu pentru handicapul, dramatic în sine, pînă la extrema cealaltă, adică încurajarea și îmbărbătarea „consolatoare”.

Anumite motivații cultivate de numărul relativ redus al cuplurilor sterile (natural) pare a legitima minimalizarea „eforturilor recuperative”. Aceasta atît datorită dezinteresului cuplului, prin acceptarea situației ca fatale sau în mod voit, deliberat și conștient, cît și atragerii medicului în fața dificultății imense de a facilita, provoca și afirma viață acolo unde sansele sunt adeseori nule (teamă de eșec este un factor anticipativ demobilizator și conservator). Cum intervine medicul, ca om de știință și practician, pentru a da viață acolo unde speranțele sunt minime, adică a transforma o fecunditate aproape ratată sau în curs de ratare în fertilitate, constituie nu doar o simplă îndemnare, voință sau ambiiție, ci o „artă” unică în felul ei. Arta de a converti „neantul” în viață. Este o trudă dramatică, cu eșecuri și descurajări, dar și cu succese care echivalează și devansează orice alt gest și fapt creator al cunoașterii și acțiunii umane. Trebuie să consimță la plenitudinea pe care o trăiește un cuplu aparent „damnat” să nu aibă parte de cel mai firesc, natural și necesar lucru în viață, pentru a admira în toată măreția ei umană reușita medicului, desigur, în colaborare „perfectă” cu cei în cauză. Cum pot sprijini științele sociale eforturile medicului, în această situație limită? Aparent greu, datorită considerării eroante și nepermis de generalizate, a sterilității ca fiind din premişă un stigmat anatomic sau funcțional, expediindu-se, adeseori, cu ușurință infertilitatea în categoria sterilității organice. Ca atare, prin cunoașterea biografiei cuplurilor maritale, a comportamentului lor, încă din primele perioade ale căsătoriei, cercetarea socio-psihologică poate oferi informații și coneluzii utile medicului. Dacă cu sprijinul medicului autorizat, va cunoaște gradul de infertilitate a cuplului, cercetarea socială poate depista cauze și influențe sociale care au condus la această situație, tocmai pentru a deparața între „stigmatul”, anatomo-funcțional și cel volitiv, conștient. Așteptarea este valabilă mai cu seamă în ceea ce privește sterilitatea voită (temporară și recuperabilă) și a infertilității care nu este condiționată de sterilitate. Evaluarea prin studii socio-psihologice de caz a concepției și comportamentului cuplurilor aflate într-o situație de această natură, a influenței ruedelor, prietenilor și colegilor de muncă, a condițiilor și resurselor de viață precum și a opțiunilor, aspirațiilor și atitudinii față de propria existență, a sensului și rațiunii acesteia constituie un sprijin util în recuperarea handicapului provizoriu. Sociologul și psihoso-sociologul au datoria de a încuraja, de a da speranțe, desigur, prin argumente specifice, de a fortifica voința și „bătălia” pentru succes.

Implicita cercetării sociologice este, însă, mult mai valoroasă, stînd chiar sub semnul necesității, atunci cînd este vorba de cupluri normale sub aspectul fecundității și fertilității. Pentru sociolog, așteptările se pun într-un dublu sens: pe de o parte, acceptînd ca firesc, și necesar, din punctul de vedere al vieții, procreerea, iar pe de alta, ca fiind necesară manifestarea reală a autoreproducerei umane din rațiuni social-politice majore (desigur, atitudinile depind de contextele specifice politicilor demografice, pronataliste sau restrictive). În aceea ce privește politica demografică a partidului și statului nostru, ferm orientată spre promovarea efectivă a creșterii natalității, este necesar ca toate resursele și mijloacele materiale și culturale să se concentreze în această direcție.

Din această perspectivă, un rol deosebit îl are cercetarea sociologică în ceea ce privește comportamentul demografic sau procreator, acesta jucând un rol esențial în creșterea natalității, dacă avem în vedere omogenizarea puternic generalizată a condițiilor de viață materială și spirituală, la scară națională, concomitant cu „bonificațiile” sau serviciile speciale, privilegiate (fapt firesc, profund uman în acest context) asigurate pentru stimularea natalității. Faptul că procesele dezvoltării sociale contemporane, mai ales în societatea socialistă, presupun originarea strategiilor globale (naționale) sau/și departamental-sectoriale pe anumite scenarii cotate ca verosimile și optimale impun acele „proiectări demografice”, are o explicație cauzală, în sensul că indivizi umani (constituuiți ca populație) fiind subiectul activ (purtătorii conștiinței) al acțiunii sociale constituie, în egală măsură, și „rezultatul recuperat,” (subiectul „îmbogațit”) al dezvoltării. Dacă ne imaginăm dezvoltarea socială generală ca un circuit, nu va fi dificil să observăm numai de către printre elementele centrale (indispensabile în orice condiție) ale „intrărilor” (inputs) dar și ale „iesirilor” (outputs), omul (populația în cazul nostru) constituie o permanentă, în afara căruia circuitul se blochează, stopind dezvoltarea.

În funcție de „registrul opțiunilor strategice”, populația este integrată controlului social al dezvoltării. „Reglarea” socială a creșterii populației constituie, deci, o necesitate obiectivă, care ia tot mai mult înăfișarea unei legități sociale. În aceste condiții politica pronatalistă își stabilește amplerarea și urgența telurilor sale în funcție de cerințele economico-sociale, reclamate de dezvoltarea, în perspectivă, militind pentru o creștere cât mai constantă posibilă (optim „planificată”) a ratei natalității, tocmai pentru a evita impactul „sporurilor naturale” discrepante asupra forței de muncă și a volumului total al populației, în anumite etape viitoare de dezvoltare. Studiile sociologice și demografice au sesizat ce efecte disfuncționale pot avea creșterile discrepante, pe anumite intervale de timp, ale natalității asupra vieții sociale, în sensul că pot „dezorganiza” programe, altfel, bine fundamentate, de dezvoltare. Să luăm doar un exemplu: creșterile inegale ale natalității duc la inegalitatea (numerică) a cohortelor școlare în diverse perioade și în diverse arealuri, ceea ce are ca revers situații disfuncționale în privința numărului claselor de elevi. Sunt ani în care în clasa I-a sunt cuprinși echivalentul a 4 clase de elevi (paralele), iar în alții ani, la aceeași școală este greu de constituit chiar o singură clasă. De aici și problemele cu care se confruntă cadrele didactice, dificultățile lor de soluționare, efectele umane generate etc.

„Răsturnarea” modelelor, sau scenariilor privind forța de muncă pe ansamblu și pe sectoare este adeseori extrem de bruscă tocmai datorită discrepanțelor în ritmul de creștere (sau scădere) a natalității. Desigur, acestea sunt problemele generale ale sociologiei dezvoltării socio-umane, dar ele sunt, în mare măsură, determinate de comportamentul demografic al populației în ansamblu, al cuplurilor maritale procreatoare în primul rînd.

2. Caracteristici ale comportamentului demografic

Noțiunea ca atare de „comportament demografic”, pe cit este de nevoie și utilă din perspectiva cunoașterii și acțiunii sociale, pe atât de vag este definită. Adeseori, notele specifice ale definiției sunt restrictive și limitate, punând în corelație doar atitudinea cuplului față de reproducerea proprie și de dimensiunile familiei. La un alt nivel, raportarea vizează caracterul conștient (voluntar) sau „inconștient” al atitudinii cuplurilor conjugale.

„Comportamentul demografic sau procreator — afirmă un specialist de mare prestigiu și autoritate în demografia contemporană — este atitudinea unui cuplu de căsătoriți față de propria reproducere, adică față de dimensiunile familiei. Un comportament primitiv sau natural este caracteristic unui cuplu care nu aplică metode de limitare a nașterilor; un comportament conștient este asociat unui cuplu care aplică metode de planificare a familiei — metode contraceptive sau abortive, în vederea determinării numărului final de descendenți și a eșalonării nașterilor”².

Corecte în esență lor, asemenea definiții pot fi amendabile prin includerea unor elemente mai complexe de natură psihologică, socială, etică și politică. Este vorba, desigur, de lărgirea „registratorul cognitiv” al semnificațiilor comportamentului cuplurilor față de reproducerea umană. Ca atare, atunci cînd optăm pentru o definiție „operațională” a comportamentului demografic între elementele sale esențiale trebuie inclusă o gamă largă de factori obiectivi și subiectivi endogeni și exogeni, personali (individuali), familiași și sociali. Avem în vedere aici faptul că orice formă a comportamentului uman este o interrelație complexă și multidimensională de factori prin care individul sau grupurile sociale răspund unor „stimuli” provocati de motivații personale sau de presiuni exterioare. În acest sens, comportamentul demografic este o noțiune complexă ce include un ansamblu de trebuințe, nevoi, interese, convertite prin filtrul constiinței în atitudini motivate. Caracterizat prin structuri motivationale complexe care și asumă interesul sub forma convingerilor (motivații superioare), comportamentul demografic constituie sinteza unei interacțiuni dintre interesele personale și cele sociale, acțiunea conștientă, voită și responsabilă pentru a armoniza cerințele și posibilitățile proprii cu nevoile formulate de societate. Ca atare el include pe lîngă elemente de ordin cognitiv, normativ și atitudinal numeroase elemente afectogene, trăirile afective și emoționale, insotite de atitudinile volitive în raport cu realitățile convertite în convingeri.

În general, orice comportament demografic poartă pecetea cumulativității și interrelațiilor complexe dintre structurile motivationale, afectogene, cognitive și volitive, cu un grad mai mare sau mai redus de conștiințizare. Cunoașterea, internalizarea și asumarea ca nevoi interioare, ca trebuințe personale, concordante cu așteptările sociale a tablei de valori și norme, principii și reguli de conduită, plasează inevitabil formarea și orientarea comportamentului demografic în contextul socializării individualui și a cuplului conjugal. Este vorba de „socializarea interesului procreator” ca formă superioară a atitudinii conștiente față de necesitatea desfășurării naturale (autocontrolate însă) a reproducerei umane, deci a creșterii natalității. Aceasta se referă atât la autoevaluarea propriei atitudini față de natalitate (comportamentul personal, individual și al cuplului) cit și la modul de „sancționare” a atitudinii semenilor. Importanța acestui element este cu atît mai evidentă, cu cit socializarea și formarea personalității fiind un proces etapizat și polifazic, presupune un anevoieios, îndelungat și multivalent efort de educație. Comportamentul demografic pronatalist este deci un proces care începe încă din primii ani de viață și care se cristalizează prin efecte reale în perioada optimă a reproducerei umane, după aceasta centrîndu-se tot mai mult spre „judecarea” în sine a atitudinii pronataliste și, mai cu seamă, a comportamentului celor apropiati (sii, fiice,

² VI. Trebici, *Op. cit.*, p. 51.

nepoți, rude, prieteni). Or, ținând cont tocmai de procesualitatea comportamentului demografic, de capacitatea societății de a-l orienta și controla, mai ales prin intermediul instantelor educogene, cercetarea socială are obligația de a studia factorii de socializare a comportamentului demografic, pe această bază, elaborind sau sugerind atit mijloace și forme de control social stimulativ (în cazul nostru) cît și căi de acțiune educogenă care să faciliteze cristalizarea unei conștiințe pronataliste elevate, sustrase conjuncturii și care să se regăsească în planul vieții reale a cuplurilor conjugale. Evidențuind valoarea umană (individuală, conjugală și socială) a creșterii natalității concomitent cu semnalarea critică a pericolozității promovării unor mijloace aborptive de evitare a procreerii, atit pentru genitari (mamă în primul rînd) cît și pentru familie și societate, cercetarea socială întărîtă de argumentele medicale, conlucrînd spre același scop, poate stimula procesul de formare a unei atitudini pronataliste eficiente (cantitativ și calitativ).

Registrul cercetării socio-medicale este larg și complex, dacă avem în vedere profundele mutații comportamentale ce au loc sub impactul modernizării și urbanizării. *Tranzitia, tot mai clară, de la comportamentul pronatalist tradițional de factură comunitară, specific familiei rurale, la un comportament restrictiv, sever limitat, în numeroase cazuri, antrenează o „avalanșă” de modificări în aspirațiile, opțiunile și atitudinea cuplurilor conjugale. Abordarea valorilor și normelor tradiționale, a concepțiilor și mentalităților pronataliste, apreciate ca firești și naturale (motivate volitiv și acceptate conștient) și reglate la nivel comunitar (controlul comunitar) și împărțirea concepțiilor și practicilor restrictiv-limitative extrem de rar anti-nataliste, deși cazurile semnalate nu trebuie expediate ca „nereprezentative”, duce la mutații inedite și complexe în atitudinea demografică.*

3. Tendințele comportamentului demografic pronatalist

Investigațiile sociologice întreprinse în această direcție evidențiază multiple modificări comportamentale în rîndul tinerilor și adulților (indiviui sau cupluri conjugale), ca urmare a presinției unor factori exogeni asupra motivațiilor și atitudinii față de natalitate. Urmărind evoluțiile comportamentului demografic de la ceea ce numim „comportament latent” pînă la „comportamentul manifest”, pot fi constatate distorsiunile care apar pe trajectoria vieții indivizilor și grupurilor sociale. Considerînd „comportamentul demografic latent”, ca fiind, cel puțin în perioada premaritală, mult mai „independent” față de impactul factorilor exogeni limitativi și ghidat de aspirații și idealuri neîmpovărate de frămîntări și problematizări de natură utilitar-pragmatică vom observa predominanța la vîrstele tinere a unor concepții pronataliste mult mai accentuate decît în etapele următoare ale vieții. Comportamentul latent pronatalist în rîndul persoanelor sau cuplurilor tinere este cu atit mai puternic, cu cît este mai puțin supus influențelor limitative și restrictive venite din diverse medii de persuasiune (familie, rude, prieteni etc.). Practic, așa cum demonstrează cercetarea socio-medicală, majoritatea tinerilor la vîrstă premaritală, cu diferențe relevante uneori între băieți și fete, între categorii sociale distincte, doresc să aibă urmași, apreciind aceasta ca un fapt firesc. În planul vieții generale și în „proiectul de viață” al tinerilor evenimentele cele mai importante (existential) ale biografiei personale par a fi conștientizate ca aspirații : a. terminarea studiilor și obținerea unui statut socio-profesional ; b. căsătoria ; c. procrearea.

A cunoaște evoluția comportamentului latent este cu atât mai important cu cît din dinamica acesteia putem deduce „comportamentul pronatalist proiectiv” care se referă la dorința, motivația și acceptarea volitivă, tinerilor de a avea urmași. În „machetele” sau „scenariile” proiectelor demografice cunoașterea „comportamentului demografic proiectiv” constituie un factor subiectiv extrem de important care, cu anumite precauții, poate fi cunoscut și integrat în calculele anticipate ca o variabilă de determinare.

Având în vedere acest fapt, în anii 1980–1981 am întreprins un studiu privind comportamentul demografic proiectiv al tinerilor necăsătoriți și al cuplurilor conjugale recent constituite în familii (pînă la 3 ani de la data căsătoriei). În continuare, mai mult în scopuri metodologice, vom prezenta unele caracteristici ale comportamentului demografic proiectiv, urmînd ca în viitor să aprofundăm această analiză prin noi cercetări *. În eșantion au fost cuprinși 150 fete și 150 băieți din grupe de vîrstă 15–17 ani și respectiv, 80 soții și soți (cupluri) între 18–20 de ani.

Tabelul 1

Comportamentul nupțial și pronatalist proiectiv

V	Indicatori faciali de referință	Comportamentul nupțial (intemeierea fam.)		Comportamentul pronatalist (copii doriti)			
		nu	da	nu doresc copii	un copil	două copii	trei și mai mulți
Sexul	Fete	10,0	90,0	4,0	41,0	45,0	10,0
	Băieți	16,0	84,0	7,0	48,0	38,0	7,0
Mediu rezidențial	Urban (inclusiv suburban)						
	Total	11,0	89,0	8,0	47,0	39,0	6,0
Originea socială a tinerilor	Rural	6,0	94,0	3,0	42,0	44,0	11,0
	Muncitori maiștri tehnicieni	6,0	94,0	3,0	40,0	52,0	5,0
	Intelectuali cu studii superioare	12,0	88,0	5,0	53,0	39,0	3,0
	funcționari	16,0	84,0	6,0	57,0	36,0	2,0
	târani cooperatori și individuali	3,0	97,0	1,0	28,0	64,0	7,0
Numărul fraților și surorilor în familie	pînă la 3 copii (inclusiv)						
		6,0	94,0	6,0	42,0	44,0	9,0
	peste 3 copii	5,0	95,0	5,0	47,0	40,0	8,0

*În anii 1986–1987, Laboratorul de sociologie al Comitetului județean Mureș pentru activitatea ideologică și politico-educativă, cu sprijinul filialei CCPT, a Centrului Județean pentru studiul și tratamentul tulburărilor de reproducere umană și al Comitetului județean de demografie, întreprinde un studiu complex privind formarea comportamentului demografic pronatalist la tineri.

Lectura, chiar sumară și prudentă, a valorilor relative ce codifică opinia tinerilor ne permite formularea unor concluzii (ipoteze, în cazul limită), privind orientarea comportamentului demografic al tinerilor care se apropie (biologic și social) de momentul întemeierii familiei proprii și al procreerii.

a. *Comportamentul nupțial proiectiv* poate fi cotat ca favorabil căsătoriei și defavorabil celibatului și solitudinii într-un procent de peste 87%, cu diferențe mari între atitudinea băieților și cea a fetelor. Astfel în timp ce fetele manifestă dorință de întemeiere a familiei prin căsătorie în proporție de 90%, băieți doar în proporție de 84%, ceea ce traduce un „egocentrism” mai accentuat în rîndul acestei categorii de tineri și, deci, un grad mai mare de probabilitate al fenomenului celibatar, cu evidente reperecuni asupra comportamentului pronatalist. Indicii de evaluare a comportamentului nupțial înregistrează valori mai mari (pozitive) la copii de țărani (97%), muncitori (94%), iar valori mai mici la copii de funcționari (84%) și respectiv de intelectuali (88%). Amprenta mediului rezidențial este și se manifestă în sensul că în vreme ce copiii din mediul rural își doresc întemeierea familiei proprii în proporție de 94%, cei din mediul urban într-o măsură mai mică, doar 89%.

b. *Comportamentul pronatalist proiectiv* (anticipativ) este în general orientat spre dorința de a avea urmași (96% în cazul fetelor și respectiv 94% în cazul băieților). Sunt, însă, mari diferențe între comportamentul pronatalist al diverselor categorii de tineri, în ceea ce privește numărul copiilor doriti. Reacții comportamentale negative (refuzul de a avea copil) mai puternice manifestă băieții (7% față de 4% la fete), cei din mediul urban (8% față de 3% în rural), fiind de funcționari și intelectuali (6%, respectiv 5%). Din totalul tinerilor care-și doresc copii 44% doresc un singur copil; 41% doi copii și numai 9% trei sau mai mulți. Într-o asemenea situație comportamentul pronatalist, în raport cu cerințele reproducerii populației este fragil, deoarece în cazul în care în mod efectiv în viitor lucrurile se vor petrece conform dorințelor manifestate atunci aproape jumătate din tinerii cuprinși în eșantion nu vor contribui nici măcar la asigurarea reproducerii simple a populației. Și în această chestiune, impactul unor factori generați de statutul tinerilor este puternic, dorința de a avea mai mulți copii (doi și peste) fiind mai puternică la fete, la copii din mediul rural, la cei de țărani și respectiv muncitori.

Analiza *comportamentului pronatalist al cuplurilor conjugale* oferă o serie de concluzii interesante, care vin și completează tendințele comportamentale ale tinerilor necăsătoriți. Redăm în tabelul 2 structura opțiunilor acestei categorii de tineri.

Coefficientii de corelație și valorile diverselor variabile luate în „modelul explicativ” întărește ipoteza fixării unor relații de interdependentă, mai mult sau mai puțin strinsă, între comportamentul pronatalist și o serie de indicatori sociali. *Statutul social al tinerilor (cuplurilor maritale)* constituie cadru de referință în jurul căruia „gravitează” anumite „cauze” și mai cu seamă motivatorii ai orientării proiective privind concepția și atitudinea pronatalistă. Dintre determinațiile statutului social caracteristic cuplurilor maritale tinere și fiecărui partener în parte, puterea de impact este mai mare în zona de referință a statutului profesional, coeficientul de corelație fiind cel mai mare ($r = 0,74$) precum și mediul rezidențial ($r = 0,64$). O ușoară influență asupra comportamentului pronatalist exercită și sexul partene-

rilor ($r = 0,64$). Analiza motivatorilor comportamentului pronatalist, matricea de corelație dintre diverse variabile care influențează, într-un grad mai mare sau mai mic, dar oricum suficient de relevant pentru a per-

Tabelul 2

Variabilele independent (X)	Numărul copiilor doriti (Y)					Valoarea coeficien-tului de corelație dintre variabile (Pearsons)
	Nici unul (y ₀)	unul (y ₁)	doi (y ₂)	trei (y ₃)	patru și peste (y ₄)	
sotia (x ₁)	20	20,0	48,0	18,0	18,0	r = 0,42
sotul (x ₂)	5,0	28,0	51,0	8,0	7,0	
urban (x ₃)	6,0	25,0	60,0	5,0	4,0	r = 0,64
rural (x ₄)	1,0	23,0	50,0	11,0	15,0	
muncitori (x ₅)	2,0	21,0	52,0	12,0	9,0	
intelectuali (x ₆)	6,0	26,0	52,0	11,0	5,0	r = 0,74
funcționari (x ₇)	6,0	29,0	60,0	9,0	2,0	
agricultori (cooperatori și individuali) (x ₈)	2,0	20,0	46,0	18,0	14,0	

mite unele aprecieri, sugerează *caracterul cumulativ al factorilor socio-economici și cultural-educaționali, îmbinarea dintre interesul personal sau/și familial, și cel social*. Așa cum se observă din datele prezentate comportamentul proiectiv (anticipativ), atât în cazul tinerilor căsătoriți, cât și al cuplurilor conjugale este net dominat de aspirația și dorința de a avea copii, ponderea celor care din motive diverse refuză acest lucru fiind minimă (5,5% în cazul tinerilor necăsătoriți și 3,5% în situația celor căsătoriți). Comportamentul „anti-natalist”, la acești tineri, este determinat de anumite traume prezente în biografia subiectului sau a cuplului conjugal. Astfel, în cazul tinerilor necăsătoriți, marea majoritate a celor care manifestă un interes negativ pentru a avea urmași provin din familii cu o dezorganizare cronica (părinți divorțați sau în curs de divorț, părinți alcoolici și cu deficiențe comportamentale grave, certuri în familie, etc.), destrămate sau pe cale de destrămare. Cu totul izolat, unii tineri sunt „ostili” procreerii ca urmare a unor influențe exogene, non-familiale. În ceea ce privește cuplurile conjugale motivatorii respingerii natalității sunt generații și întreținuți, în principal, de factori intraconjugalii (starea raporturilor interindividuale mari tale, lipsă de statornicie pe termen lung, proximitatea destrămării căsnicei, conduite și concepții deviante la unii membri ai cuplului, suspiciune și neîncredere etc.) sau premaritali (modul de căsătorie fortuit, unul din parteneri nedorind anterior această căsnicie, într-un fel impusă de împrejurări personale sau de presiunea părinților). Irrelanța socială a comportamentului defavorabil oricărei procreări în raport cu domniația atitudinii pronataliste nu trebuie să ducă la tratarea superficială și expeditivă a unor asemenea cazuri (individuale sau conjugale) atât timp cât unii tineri și chiar cupluri conjugale, extrem de puține, e adevărat, consideră prezența copilului ca o „pierdere a independenței proprii” sau un element al „unui contract pe viață cu partenerul”, lucruri pe care nu și le doresc. În centrul de interes al considerațiilor noastre stau însă motivatorii care influențează comportamental pronatalist în ampioarea și profunzimea lor graduale. În acești termeni, *care sunt factorii „determinanți” care, deși nu blochează dorința de procreere, totuși o limitează atunci cînd se pune problema numărului*

copiilor doriti? Investigațiile întreprinse pe cele două eșantioane ne-au facilitat „construirea” unei „matrici de determinare” sau „unei „matrici motivaționale” prezентate în tabelul 3.

Grupind motivatorii în funcție de contextul căruia îi aparțin (endogeni și exogeni) se constată că dintre factorii limitativi generați de biografia cuplului (viața sa internă) dorința de rupere a relațiilor conjugale (familie potențial destrămată), atât ca urmare a unei căsătorii fortuite (nedorite de cel puțin unul din parteneri) cît și a relațiilor conjugale carentate (cronice) este cea mai puternică ($r = 0,9$).

Dintre factorii exogeni starea materială a cuplului, veniturile sale și profesia partenerilor au un rol important pentru motivarea numărului de copii doriti, deși este necesar să facem precizarea că majoritatea tinerilor din această categorie au convingerea că acest impediment este de scurtă durată, în sensul că în cîțiva ani nivelul de independentă economică a familiei proprii va crește considerabil atât ca urmare a creșterii veniturilor proprii, cît și a „deprinderii” modului economicos de gestiune și auto-gospodărire familială. Ca atare, valoarea indicelui de asociere, în acest caz, este foarte relativă, nepermittînd formularea unor judecăți de valoare sentențioase. Ceea ce este important, la acest nivel, din punctul de vedere al analizei, constă în faptul că marea majoritate a cuplurilor sunt conștiente de rostul benefic, stimulativ al măsurilor sociale adoptate de stat pentru creșterea natalității.

Tabelul 3

Matricea coeficientului de asociere dintre diversi motivatori și comportamentul pronatalist la cuplurile conjugale tinere.

Tipologia factorilor motivaționali	Valoarea coeficientului de asociere între motivatori și comportament					Rangul (cumulat)
	Nu și doresc copii	Numărul copiilor doriti				
		1	2	3	4 și peste	
<i>Endogeni :</i>						
— căsătorie nedorită	0,7	0,5	0,4	0,4	0,4	2
— dorință de independentă	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	5
— relații conjugale carentate	0,5	0,3	0,2	0,3	0,3	3
— dorință de rupere a vieții conjugale	0,9	0,4	0,5	0,5	0,5	1
— mentalitatea și concepția despre viață	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	4
<i>Exogeni :</i>						
— veniturile cuplului	0,1	0,2	0,2	0,4	0,4	2
— profesia	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	3
— starea materială a cuplului	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1	1
— influența fam., marten.	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	4
— influența ruedelor și prietenilor	0,1	0,1	0,1	—	—	7
— influența colectivelor de munca	0,1	0,1	0,1	0,1	—	6
— nivelul de instruire școlară	0,3	0,2	0,2	—	—	5

4. Concluzii și propuneri

Avînd în vedere complexitatea deosebită a proceselor demografice, rolul hotărîtor al creșterii natalității atât pentru societate cît și pentru familie, concomitent cu înțelegerea corectă a faptului că măsurile prona-

taliste se îmbină cu intervenția factorilor medicali, de asistență socială și educational-formativă se impun următoarele : a. promovarea pe plan județean și național a unor cercetări multidisciplinare cu privire la comportamentul pronatalist al tinerilor și adulților, concluziile acestora fiind valorificate mai sistematic și cu continuitate atât în presa cotidiană de specialitate și culturală cît și prin organizarea de acțiuni științifice (sesiuni, simpozioane, coloconii, etc.) ; b. implicarea sociologilor și psihologilor în mai mare măsură în eforturile medicilor și serviciilor medico-sanitare de prevenire a infertilității voluntare și de recuperare a capacitatei de procreere a cuplurilor ; c. în sistemul educației permanente a tineretului și adulților, mai cu seamă în cadrul universităților cultural-științifice, a comisiilor locale de propagare a cunoștințelor cultural-științifice să fie introduse obligatoriu cursuri care să vizeze metode, căi și forme de educație pronatalistă a tineretului și adulților ; d. constituirea, la nivelul fiecărui județ, pe lîngă comisia județeană de demografie a unor laboratoare de cercetare multidisciplinară a fenomenelor demografice, cu participarea obștească a diverselor categorii de specialiști ; e. stimularea și sensibilizarea creatorilor din domeniul artei și literaturii pentru a crea opere care prin mesajul lor să exerceze o puternică influență educativă pronatalistă (romane, proză scurtă, creații dramatice, creații componistice, filme artistice și științifice etc.) ; f. implicarea, într-o măsură sporită, a instituțiilor de educație și cultură în procesul de formare a conștiinței nataliste și a comportamentului pronatalist ; g. asigurarea unei cooperări mai sistematice și permanente a tuturor instanțelor educogene cu organizațiile de masă și obștești, cu familia și unitățile economico-sociale pentru centrarea eforturilor convergente spre obiectivul central al politiciei demografice naționale, creșterea natalității și a vigorii tinerei generații ; h. editarea unei publicații (reviste) de demografie, care să stimuleze schimbul de idei cu privire la fenomenele populației, ale comportamentului demografic, ale reproducерii umane și să asigure educația tineretului pentru viața de familie ; pregătirea acestora în direcția planificării familiei ; să prezinte pe baza unor studii și cercetări multidisciplinare și transpecifice evoluția modelelor culturale ale comportamentului demografic (revista ar putea să apară ca un supliment trimestrial, semestrial sau anual al revistei „Viitorul Social”).